

Nadežda Zemaníková: Búranie múrov.

Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela, 2009. 246 strán.
ISBN 978-80-8083-856-0

Kniha banskobystrickej germanistky Nadeždy Zemaníkovvej *Búranie múrov*, pôvodne koncipovaná ako dizertačná práca, predstavuje seriózny pokus vyrovnáť sa najmä v rovine tematickej s prózou vznikajúcou po roku 1990 vo východnej časti zjednoteného Nemecka a reflektujúcou postavenie človeka z bývalej Nemeckej demokratickej republiky na pozadí spoločenských, ekonomických a politických zmien poslednej dekády dvadsiateho storočia. Je jasné, že takto definovaná výskumná téma predpokladá skvelú znalosť nielen príslušného literárneho materiálu, ale aj (a najmä) spoločenských reálií a sociologickej literatúry, spracúvajúcej premeny, ktorými prechádzala východonemecká spoločnosť v tomto období a prechádza nimi dodnes.

Autorka práce nielen zhromaždila, ale aj mimoriadne poctivo a s vysokou mierou akribie a citu utriedila obrovské množstvo sociologických výskumov a stanovísk, ktoré následne tvoria oporu jej literárnohistorického výkladu stále pomerne čerstvého literárneho materiálu (ide o prozaické diela Kerstin Henselovej, Thomasa Brussiga, Jensa Sparschuha, Katje Lange-Müllerovej, Annett Gröschnerovej a Inga Schulzeho, ale spomínajú sa aj ďalší autori a autorky). Prvá časť práce, predstavujúca „východné Nemecko“ ako zložitý sociologický jav, ktorého komplexnosť sa napriek politickým a mediálnym sugesciám nezredukovala, ale v mnohých oblastiach po zjednotení krajiny rádovalo stúpla, tvorí prvý kľúč k väčšej časti neskôr analyzovanej prozaickej

literatúry. Je kľúčom najmä v tom zmysle, že hodnotovo identifikuje generačnú totožnosť jednotlivých autorov (predstavitelov jednak „integrovanej“, jednak „dištancovanej“ generácie), čím sa do veľkej miery ozrejmuje jednotlivé autorské postoje k východonemeckej minulosti, ale aj k súčasným transformujúcim sa životným svetom. Intelektuálny úbežník, z ktorého N. Zemaníková vníma literárnu problematiku, tvorí teória kultúrnej pamäti, tak ako ju dávnejšie predostrela a rozpracovali J. a A. Assmannovci. Dôležitú funkciu pripisuje N. Zemaníková v literárnej tvorbe časti interpretovaných autorov tzv. „komickému obratu“, ktorý nastupuje v deväťdesiatych rokoch a určuje kultúru spomínania na už neexistujúcu krajinu a jej život. „Komický obrat“ je zároveň aj názov samostatnej autorkinej kapitoly; autorka ho exponuje, aby sme ho vnímali ako dôležitý tvorivý princíp v opozícii voči mediálne a politicky preťažovanej predstave tzv. „ostalgie“, teda nostalgie za NDR. Určitý problém, ktorý si autorka zreteľne uvedomuje, predstavuje fixácia pamäti na komiku, resp. prenos komického z kolektívnej do kultúrnej pamäti.

Medzi nesmierne cennou, takpovediac ukážkovou sociologickou kapitolou a výkladmi jednotlivých literárnych diel realizujúcich spomínaný „komický obrat“ sa nachádza kapitola venovaná východnému Nemecku a literatúre deväťdesiatych rokov 20. storočia. Táto kapitola približuje jednak ostré literárne diskusie, ktoré sprevádzali zjednocovanie

Nemecka, jednak niektoré centrálné pojmy, okolo ktorých sa rekonštituovalo literárne pole a kryštalizovali sa očakávania literárnej verejnosti. K nim patrí najmä pojem „literatúra obratu“ a „román obratu“; asociuje sa nimi rad otázok, ktoré verejnosť na literatúru naložila, alebo si ich naložili sami autori – predovšetkým spracovanie spoločenských tráum a tabu, ale aj nových problémov. K témam z minulosti patrí tak socializácia v NDR, ako aj tajná služba, k novým zas téma sociálnej dezorientácie a izolácie a takisto téma krízy jazyka, resp. komunikácie. Pri tejto kapitole, ktorá podľa všetkého zhŕňa všetko podstatné, čo má význam pre pochopenie hlavných črt prozaickej produkcie deväťdesiatych rokov, si azda možno položiť aj subtilnejšiu otázku interpretačného prepojenia fakticity – nepodnietili napríklad niektoré radikálne dobové stanoviská z debaty okolo Christy Wolfovej nepriamo spomínaný „komický obrat“? Neodhalili azda F. Schirrmacher a U. Greiner pokryteckú stránku „vážneho písania“, aké reprezentuje práve Ch. Wolfová? Táto otázka by si vyžadovala rozsiahlejší výskum interakcií medzi kritikou a literatúrou, je však dôležité, že ju autorkina práca môže vyvolať. Spomínaná kapitola takisto evokuje niektoré ďalšie nástojčivé otázky, ktorých sa N. Zemaníková priamo nedotkla, pretože zjavne nie sú dostatočne manifestné svojou fakticitou, ale azda sa sprítomňujú v individuálnych literárnych realizáciách – aspoň v látkovej rovine bol jedným z najkľúčovejších problémov života v NDR problém obmedzovania

voľného pohybu, zákazu cestovať na Západ (s bývalým Československom ho nemožno porovnávať); vďaka tomuto problému sa nahromadila v spoločnosti sociálna frustrácia, ktorá bola napokon jedným z faktorov pádu berlínskeho múru. Ak v súvislosti s Ch. Heinom a H. Königsdorfovou autorka píše, že „cestovanie je tu najmä vnútornou expedíciou a túžba po exotických dialkach často túžbou po slobode, láske, sebaurčení“ (s. 88), ide o príliš všeobecné konštatovanie, ktoré by si v kontexte tvorby východonemeckých autorov vyžadovalo interpretačné prehĺbenie vzhľadom na sociokultúrny a politický kontext východného Nemecka. Alebo azda frustráciu z obmedzeného pohybu východonemeckí autori rýchlo vytesnili, nenašli pre ňu miesto vo svojej pamäti?

Napriek otázkam, ktoré samotná výskumná téma môže v čitateľovi a svedkovi doby evokovať, hoci neboli autorkou spomenuté, zostáva *Búranie múrov* dôležitou, aj keď nie úplne vyčerpávajúcou prácou o literatúre v čase radikálnej spoločenskej transformácie. N. Zemaníková to napokon s poctivosťou humanitného vedca priznáva. Význam jej práce spočíva v slovenskom literárnovednom kontexte v ukázkovom zaangažovanom vyrovnávaní sa s výskumnou témou, ktorá je riskantná najmä tým, že materiálovo nie je stále uzavretá; ako taká môže byť táto práca dôležitým podnetom pre vedecky fundované vyrovnávanie sa s umeleckou produkciou vlastnej kultúry.

Adam Bžoch

Helena ULBRECHTOVÁ: Ruská poezie druhej poloviny 20. storočia. Úvahy o teorii, literárnej histórii a filozofii.

Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., 2009, 311 strán. ISBN 978-80-86420-32-5

Monografia českej bádatelky Heleny Ulbrechtovej z pražského Slovanského ústavu patrí medzi niekoľko najnovších, knižne vydaných diel literárnovednej rusistiky v geografickom priestore bývalého Československa. K vytvoreniu knihy, reflektujúcej „určitá

období a určité aspekty vývoje i vedeckého výkladu ruskej poezie 2. poloviny 20. storočia“ (271), autorka pristúpila po dôkladnom preskúmaní predmetu svojho záujmu, overujúc si ho vo viacerých štúdiách k téme, priebežne uverejňovaných vo vedeckých zborníkoch či

časopisoch, medziiným aj v spoločnom zborníku Slovanského ústavu a nášho pracoviska s názvom *Ruská poezie 20. století. Recepční, genologické a štruktúrne analytické pohľady* z r. 2007. Kniha sa člení do štyroch kapitol, ktorým predchádza obsiahly úvod. Autorka v ňom zdôvodňuje svoju pracovnú analytickú metódu, ktorú nazýva „mezi ratiem a emotiem“. Zahrňuje pod ňu „racionálnu“ verzologickú rovinu, aktualizovaný výskum literárnohistorického a spoločensko-historického kontextu i otázky filozofickej reflexie. Pritom sa odvoláva a nadväzuje na významného českého literárneho teoretika a filozofa Zdeňka Mathausera a jeho predstavu poézie ako odrazu filozofie doby. Z tejto pozície vysvetľuje aj niektoré jeho kategorizácie, akoby poplatné dobe, ktoré však v skutočnosti vždy odrážali Mathauserovo filozofické hľadisko a celoživotný záujem o fenomenologickú väzbu subjektu a objektu implikujúcu modernizmus. Ďalšou konštantou práce Ulbrechtovej je, že o básňach uvažuje vždy v kontexte celého autorovho diela ako vyššieho systémového celku, konfrontujúc sa pritom so štrukturalistickou zásadou osamoteného textu, upozorňujúc na fakt, že práve štrukturalisti sa stotožňovali s takým chápaním. Vzhľadom na adresátov, ktorými sú primárne odborníci rusisti či verzológovia, znalci poézie i vzhľadom na vymedzené obdobie skúmania by kniha mala podľa nášho názoru väčší účinok bez prvej kapitoly s názvom *Stručne k vývoji ruského verše*, prípadne s jej skrátenou verzou. V kapitole sa dosť zošíroka a miestami priveľmi didakticky zhrňujú dejiny ruského verša. Zároveň však práve v jej závere bádatelka prichádza k jednému z určujúcich poznatkov pre svoje uvažovanie, a to, že „rytmické varianty nejsou pro vývoj ruského verše nejdůležitější a hlavně, že vždy v jeho vývoji nesměřují vpřed: jsou bergsonovským 'trsem', množstvím možností, do nichž se vtělily básnické formy vždy na určité etapě svého vývoje“ (66).

Autorka si postavila náročnú úlohu spracovať vo vývine ruskej poézie aj obdobie, ktoré ostáva stále nedoriešené, hoci sa o ňom vo vede – ruskej, no i slovenskej – dosť diskutu-

je. Západní (nemeckí) rusisti pokladajú túto uzavretú epochu za integrálnu súčasť svojich literárno-kulturologických bádání. Ulbrechtová sa jej venuje v druhej kapitole, nazvanej *Ruská poezie v kontextu poválečného socrealizmu*. Pri hľadaní kritérií pre analýzu ruskej poézie druhej polovice 20. storočia Ulbrechtová poukazuje na väčšiu stabilitu a jednotnosť poetického (i etického) systému z päťdesiatych a z prvej polovice šesťdesiatych rokov oproti poézii pred druhou svetovou vojnou, ktorá sa často vníma ako dejiny básnických osobností (niektorí bádatelia, ako napríklad popredný nemecký rusista B. Zelinski, tento princíp viac-menej mechanicky prenášajú aj na povojnovú ruskú básnickú tvorbu). Celkovo sa podľa autorky dajú dejiny ruskej poézie rozdeliť na práce, ktoré vznikli do polovice osemdesiatych rokov a reflektovali vývin poézie od vojnových tém po narastajúce filozofujúce ladenie a na práce vznikajúce od konca osemdesiatych do začiatku deväťdesiatych rokov, zamerané na predtým tabuizované či marginalizované otázky ruskej poézie.

H. Ulbrechtová, zohľadňujúc poznatky a prístupy prác mnohých rusistov, si vytýčila cieľ vytvoriť komplexnejší obraz ruskej poetickej tvorby spomenutého obdobia. Pritom podrobila analýze prínos niektorých vybraných básnikov, ktorí ako súčasť oficiálneho prúdu sovietskej literatúry zanechali originálne básnické dielo. V kapitole sú špeciálne podkapitoly venované v českom prostredí menej známej a spracovanej poézii V. Lugovského, M. Svetlova, P. Antokoľského, ale aj prekladanému a recipovanému básnikovi A. Tarkovskému. Autorka píše o vojnovéj téme v poézii druhej polovice štyridsiatych rokov, na ktorú sa v päťdesiatych rokoch viaže téma pamäti (o vojne), pričom napr. pre Tarkovského sa vojnová tematika stala cestou rozvíjania možností vlastnej poetiky, typických obrazov duše, prírody, jazyka či vyššej, univerzálnej kultúry. V nadväznosti na tieto témy, zrodené z otriasajúceho vojnového zážitku, sa sformovali aj nové pohľady generácie hľadačov pravdy z prelomu päťdesiatych a šesťdesiatych rokov obdobia politického odmäku.

V súvislosti s povojnovou ruskou sovietsk-

skou poéziou autorka zaznamenáva snahu vybudovať v literatúre virtuálny svet medziľudských vzťahov a etických hodnôt, ktorý skrášlovaním reality a prezentáciou vzoru, ideálu „socialistického humanizmu“ v konkrétnych dielach nadväzoval na analogické normatívne postupy v predvojnovom vývine (podkapitola *Etický virtuálny model ruskej sovietskej poezie*). Podľa nej sa takto v ruskej literatúre ako hádam jedinom „odraze neexistujúcej reality“ transformuje pojem povestnej Leninovej „teórie odrazu“. Čo sa týka vzťahu oficiálnej a neoficiálnej ruskej literatúry, Ulbrechtová sa hlási k názoru západonemeckého bádateľa B. Groysa z konca osemdesiatych rokov 20. storočia o spojniciach medzi ruskou literárnou avantgardou, socrealizmom a tzv. soc-artom a tvrdí, že „bez znalosti ruského literárneho kontextu 50.-80. let 20. století není možná plnohodnotná analýza literatury undergroundové či postsocialistické...“, ako aj, že „nelze z analýzy ruské literatury/poezie období socializmu eliminovat“ (96).

Autorkin diskurzívny spôsob uvažovania o problémoch vývinu ruskej poézie, v ktorom sa konfrontuje s českou, ruskou i západnou (predovšetkým nemeckou) rusistikou je plodný a prínosný. Čo sa týka slovenskej literárnej vedy, spomína monografiu I. Drugovej *Kultúrne tradície v poézii Josifa Brodského* z r. 2006. Miestami, ako v tretej kapitole venovanej pluralizmu ruskej poézie v šesťdesiatych až deväťdesiatych rokoch 20. storočia vrátane tzv. estrádnej poézie, neskôr neoavantgardy až postmoderny, osobitne v časti, kde porovnáva básnické texty A. Voznesenského a G. Sapgira, sa zdá jej úzkostlivý príklon k prácam nemeckých odborníkov (R. Eshelman, G. Dornblüthová) hádam nadbytočný. Na druhej strane je ale zrejmé, že Ulbrechtová práve na pozadí dôkladne spracovaného západného diskurzu o ruskej poézii vymedzeného obdobia mohla vybudovať vlastnú predstavu o jej postmodernej podobe. Pri analýze tvorby spomenutých básnikov si vyvodila termín „post(post)modernizmus“, ktorý podľa nej najlepšie vystihuje rozsah a rozmanitosť ruskej poézie obdobia poslednej tretiny a najmä prelomu 20. a 21. storo-

čia, označujúc „literární (v našem prípade lyrickou) reflexi znejistěného bytí“ (167).

Typ filozofujúcej poézie (Ulbrechtová v súvislosti s Kušnerovou tvorbou píše o metapoézii) výraznej básnickej osobnosti autorka z rôznych uhlov a aspektov preskúmala vo štvrtej kapitole s názvom *Alexandr Semjonovič Kušner/“Poslední akmeista“ a básník „světové kultury“*. Analýza je zaujímavá o to viac, že ide o básnika, ktorý nadväzuje na akmeizmus, ale zároveň ho vedome odmieta; aj jeho poézia je reflektovaná sporne, v protirečivej obojživelnosti, ako originálna materializácia spájania ruských tradícií so svetovou kultúrou prostredníctvom intertextualizácie, citátov významných umelcov a umeleckých diel, neraz výtvarných, ale zároveň práve preto ako druhoradý epigónsky výtvor. V Kušnerovej poézii sú prítomné časté odkazy na viacerých ruských básnikov (Deržavin, Puškin, Fet, Ťutčev, Annenskij, Blok, Pasternak), autorka sa však detailnejšie venuje akmeistickému mandeľštamovskému intertextu, hoci naň Kušner nepoukazuje a nevyužíva ho priamo, iba v tretej forme intertextového citátu. Mandeľštamove metafory sú podľa neho tak hlboko zakorenené v ruskej poézii, že môžu fungovať ako organická súčasť jeho básní. Kapitulu autorka uzatvára myšlienkou o interpretačnom potenciále Kušnerovej poézie smerom k poetike časopriestoru a miesta Ruska v kontexte európskej kultúry, pričom jeho intertextovosť vníma ako svojbytný pendant k postmodernistickej intertextovosti. Možno povedať, že analýzou Kušnerovej tvorby naplnila zámer „demonstrovat vývoj ruské poezie druhé poloviny 20. století od monologu přes dialog k polylogu“ (271).

Ulbrechtovej práca predstavuje svojím zameraním i spracovaním precízny a erudovaný, pritom veľmi súčasný a hodnotný príspevok českej rusistiky k dejinám ruskej poézie. Nie veľmi podarený spôsob číslovania a členenia monografie však zbytočne evokuje strohosť a suchopárnosť, hoci na druhej strane prispieva k snahe „ukázat poezii očima exaktního vědeckého výzkumu“ (277). Priveľký dôraz na exaktnosť štýlu však mohol do istej miery potlačiť rozlet a voľnosť

myšlienky (mathauserovsky filozofickej), akú nepochybne vyvoláva skúmaný mate-

riál ruskej filozofujúcej poézie 20. storočia.

Eva Maliti

Gunda Mairbäurl – Ernst Seibert (Hrsg.): Kindheit zwischen West und Ost : Kinderliteratur zwischen Kaltem Krieg und neuem Europa.

Bern: Peter Lang AG, International Academic Publishers, 2010, 198 strán.

ISBN 978-3-0343-0560-0.

Vydavateľstvo akademickej literatúry Peter Lang AG prináša druhý zväzok edície *Europäische Kinder- und Jugendliteratur im interkulturellen Kontext*, zameranej na publikovanie monografií, antológií či zborníkov, ktoré pertraktujú literatúru pre deti a mládež s ohľadom na diverzitu Európskeho kultúrneho priestoru. Recenzovaná publikácia je výstupom z rovnomennej konferencie, ktorá sa uskutočnila vo Viedni v novembri 2004. Predmet sympózia tvorili „myšlienky, želania, nádeje, ale aj skutočnosti a kritické postoje, ktoré boli sprostredkované deťom v období Studenej vojny, ako aj odzrkadlenie modernizačných procesov, ktoré spoločenské zmeny sprevádzajú, reflektujú alebo aj ovplyvňujú“ (s. 14). Základným predpokladom takto koncipovanej témy je rôznorodosť pohľadov a zastúpených národných literatúr. Príspevky zborníka sa dotýkajú východonemeckej, rakúskej, maďarskej, českej, slovenskej, poľskej, bulharskej a ruskej literatúry pre deti a mládež a sú členené do štyroch okruhov: *prehľady, témy a žánre, medailóny a preklad*.

Slovenská i východonemecká literatúra pre deti a mládež prekonala po druhej svetovej vojne podobný vývoj. Kým v päťdesiatych rokoch bola hlavnou líniou oboch literatúr zameranosť na dieťa ako súčasť socialistickej spoločnosti, v šesťdesiatych rokoch sa do popredia dostáva jeho individualita, neskôr hlbší ponor do jeho duše. V deväťdesiatych rokoch dochádza v slovenskom kontexte k tvorivej kríze, autentické nachádzanie vlastnej identity v sociálnom románe pre deti a mládež supľujú témy drogovej závislosti či domáceho násillia. Z. Stanislavová tak v závere svojho príspevku konštatuje, že „slovenský sociálny

román pre deti a mládež 21. storočia si ešte bude musieť počkať na autentické zobrazenie detstva a dospievania“ (s. 74). Autorky oboch príspevkov (Z. Stanislavová a K. Richter) členia svoj text chronologicky, čo umožňuje vzájomné porovnanie vývinových štádií národných literatúr. V maďarskom priestore (S. Lipócsi) zohrala vo vývine literatúry pre deti a mládež v druhej polovici 20. storočia významnú úlohu rozprávka. V centre záujmu ostáva podnes, hoci nastáva prechod od tradície k modernizácii, k novým prístupom a témam: autori sa venujú rómskej kultúre, ochrane životného prostredia, a pod. Nemenej zaujímavá je v súvislosti s detskou literatúrou otázka cenzúry, resp. zakázaných kníh – ilustrovaná situáciou v NDR (C. Roeder). *Dobrodružným* sa javí napríklad literárny život knižky R. Kunza *Löwe Leopold* (Lev Leopold), ktorá najskôr vyšla v SRN a neskoršie vydanie v NDR sa nedostalo do distribúcie kvôli inému (kritickému) dielu autora.

Okrem komplexnejších vývinových prehládov zborník poskytuje priestor aj čiastkovým aspektom literatúry pre deti a mládež a medailónom. Autori tematizujú českú dievčenskú literatúru šesťdesiatych rokov (J. Baroková), problematiku adresáta bulharských alegorických príbehov (L. Ratcheva-Stratieva), funkciu poľskej literatúry šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov zobrazujúcu emocionálne prežívanie hrdinov (M. Kulik) či filmový život Pana Taua (T. Bučková). Príspevky sa opierajú o dejové línie vybraných diel, chýba však hlbšia analýza problematiky, a s výnimkou príspevku J. Barokovej aj začlenenie do širšieho kontextu vývinu domácej literatúry. Prevažne deskriptívny charakter s akcentom na dej má aj prezentácia českej

trilógie renomovaného autora literatúry pre deti a mládež Josefa Holuba (ktorému je, mimochodom, venovaný celý zborník): *Der rote Nepomuk* (Červený Nepomuk), *Lausige Zeiten* (Mizerné časy) a *Schmuggler im Glück* (Pašeráci majú šťastie) (Franz-Josef Payrhuber). Trilógia je obrazom spolunažívania nemeckého a českého etnika na bavorských hraniciach pred a po vpáde Hitlerových vojsk. Josef Holub ju začal písať v päťdesiatych rokoch, s ohľadom na spoločenské pomery však vyšla až po roku 1989.

Najviac príspevkov zborníka spadá do oblasti *prekladu*, hoci ho pertraktujú skôr v širšom slova zmysle: dotýkajú sa recepcie, mnohójazyčnosti či vydávania prekladovej detskej literatúry. Pre slovenskú literárnu vedu je bezpochyby prínosná *Metatextová reflexia diel Ericha Kästnera a Karla Maya na Slovensku* (A. Mikulášová) v periodikách, primárne v Zlatom máji. Práve čitateľsky úspešný Karl May totiž v päťdesiatych rokoch rozpútal diskusiu o dobrodružnej literatúre. Na druhej strane, recepciu Ericha Kästnera po druhej svetovej vojne negatívne ovplyvnila príslušnosť k nemeckému národu. Dôležitosť skúmania metatextov vyzdvihuje autorka v závere príspevku: „Metatext je na širokom poli výskumu recepcie prekladiskom myšlienok, ideálov a ideológií, skúseností a návrhov, vášní, presvedčení atď.“ (s. 148). Recepciu možno skúmať nielen prostredníctvom metatextov, ale aj prostredníctvom vydavateľskej praxe.

Príkladom produktívnych medzinárodných vzťahov na poli detskej knihy je edícia rakúskych kníh pre deti, ktoré vychádzali v Petrohrade v období 1995 – 1998 (T. Fedjawa). Literatúra pre deti a mládež je v Rusku skôr otázkou komerčných záujmov ako hodnotnej literatúry. Citelná je absencia eticky orientovanej literatúry. Prejavom medziliterárnosti je aj viacjazyčnosť v literatúre (U. Eder). Ide o mimoriadne podnetnú oblasť výskumu textov, ktoré viacjazyčnosť využívajú ako výstavbový prvok. Autorka rozlišuje paralelné viacjazyčné texty (v ktorých je celý text odtlačený vo viacerých jazykoch) a „jazykové konglomeráty“ (ktoré obsahujú slová alebo pasáže v inom jazyku, pričom inak je dielo jazykovo homogénne). Okrem štylistickej funkcie môže textová viacjazyčnosť (ne)úmyselne vyjadrovať aj mocenské vzťahy (napr. román *Kariuki und sein weißer Freund* od kenského spisovateľa Meju Mwangisa).

Recenzovaný zborník otvára pohľad na detskú literatúru niekdajšieho východného bloku, čo je však zároveň jeho slabou stránkou: napriek deklarovanému titulu „medzi západom a východom“ je v ňom „západný“ aspekt prítomný v minimálnej miere. Prezentované príspevky, najmä kapitoly venované prehľadu a prekladom, sú však podnetným čítaním nielen pre odbornú verejnosť zaoberajúcou sa literatúrou pre deti a mládež, ale aj pre literárnu vedu všeobecne.

Eva Bubnášová

Zuzana Malinovská: *Puissances du romanesque. Regard extérieur sur quelques romans contemporains d'expression française.*

Clermont-Ferrand: Presses Universitaires Blaise-Pascal, 2010. 184 strán.
ISBN 978-2-84516-449-9

Slovenská literárna vedkyňa Zuzana Malinovská vydala vo Francúzsku vo vydavateľstve Univerzity Blaisa Pascala knihu o podobách súčasného francúzskeho románu s názvom *Puissances du romanesque*, čo môžeme voľne preložiť ako „Sila“ resp. „Rôzne podoby“ románovosti, či „toho, čo je vlastné románu“.

Už podtitul knihy, v slovenskom preklade

„pohľad zvonka na niekoľko súčasných románov francúzsky písanej literatúry“, naznačuje, že Z. Malinovská sa v nej zameria na francúzsky písaný románu „zvonka“, teda z pohľadu cudzinca, ne-Francúza (ako to dokladá aj predhovor, kde sa odvoláva na slovenskú literárnu tradíciu) a touto optikou si bude všimáť predstaviteľov niekoľkých tendencií,

ktoré sú pre Francúzov azda možno prekvapivé, ale pritom práve ony reprezentatívne vypovedajú o rôznych podobách francúzskej a frankofónnej reality posledných tridsiatich rokov. Patria k nim okrem iných problém autofikcie, nové formy detektívneho románu, frankofónna literatúra, nové možnosti jazyka románu a i. Vo všeobecnosti sa autorka zaoberá dvomi ústrednými témami či problematikami najnovšieho francúzsky písaného románu: na jednej strane románom introspekcie-autobiografie-autofikcie, ako už niekoľko rokov či desaťročí mimoriadne úspešným románovým druhom, a na druhej strane „sociologickým“ románom hraničiacim s dokumentom a v istom zmysle preberajúcim prvky pozitivistického románu druhej polovice 19. storočia, ako je to napríklad v tvorbe škandalizovaného spisovateľa Michela Houellebecqua.

Tento pohľad je cenný jednak pre prijímajúce prostredie, v tomto prípade francúzsku literatúru a francúzskeho čitateľa, pretože obracia pozornosť aj na javy, ktoré si francúzske prostredie možno často neuvedomuje, a otázky kladie iným spôsobom, a jednak samozrejme, hoci je kniha napísaná po francúzsky, a teda určená najmä znalcom i študentom francúzskej literatúry, predstavuje pre slovenské prostredie cenné oboznámenie sa s literárnymi fenoménmi a s autormi, ktorí sú na Slovensku takmer neznámi a dosiaľ nepreložený. Popri známých spisovateľoch, ako spomínaný Michel Houellebecq (jeho prvý slovenský preklad, román *Mapa a zem, La Carte et le territoire* z roku 2010 vyjde v najbližších mesiacoch v preklade Eleny Krššákovéj), Richard Millet, podľa vlastných slov „posledný spisovateľ“ a strážca čistoty francúzskeho literárneho jazyka či Jean Echenoz, ktorého romány už v slovenských prekladoch vyšli, sa totiž Z. Malinovská zaoberá aj autormi na Slovensku takmer úplne neznámymi, akým je frankofónny románopisec z Pobrežia slonoviny Ahmadou Kourouma, či tri francúzske spisovateľky, psychoanalytička Lydie Salvaire, autorka intímnych románov Colette Guedj či autorka populárnych autofikcií Christine Angot.

Popri jednoznačnej literárnovednej hodnote má tak kniha Zuzany Malinovskej aj poznávaciu hodnotu, oboznamuje čitateľa s reprezentatívnymi literárnymi tendenciami posledných tridsiatich rokov, dáva mu orientačné – a čo je podstatné – aj hodnotové body v neprehľadnom lese súčasnej francúzskej písanej literatúry, v ktorom je pre kritika veľké umenie sa už len orientovať, a toľž nie túto vzpurnú látku literárnokriticky či literárnoteoreticky s odstupom spracovať.

Z. Malinovská sa na túto náročnú úlohu podujala s jasným názorom na „vec literatúry“, a najmä s jasným vedomím hodnoty toho, „čo je to literatúra?“, „čo je ešte literatúra?“, čiže pri hľadaní odpovedí na axiologické otázky, formulované podobne ako si ich vo svojej knihe *Démon teórie* kladie Antoine Compagnon. A hoci autorka svoj výber spisovateľov v úvode kvalifikuje čiastočne ako „osobný“, resp. „vonkajškový“, nazdávam sa, že ním presne vystihla rozporuplnosť literárnych tendencií posledných rokov, a to nielen vo francúzskom prostredí.

Za kritérium si totiž vybrala to, čo dnes už možno mnohých čitateľov (ba ani autorov) nezaujíma, prestáva byť relevantné, totiž „literárnosť“, literárnu hodnotu, či, ak chceme – „románovosť“, „le romanesque“. A zameriava sa práve na texty, ktoré podľa tohto kritéria ešte môžeme k literatúre (románu) zaradiť, aj keď hranica je úzka, interpretácie môžu byť polemické a ako vieme, v súčasnosti vzniká mnoho textov, ktoré ju vedome prekračujú.

Ustavičným kladením otázok tak autorka skúma hranice literárnosti na osi „literárna (umelecká) kvalita versus dielo ako produkt“, a to v románoch rozličných žánrov a pomocou rozličných estetických kategórií, zväčša u dvojíc autorov: v románoch Jeana Echenoza *Le Méridien de Greenwich* (Greenwichský poludník, 1979), *Je m'en vais* (1999, ktorý vyšiel aj slovenčine r. 2002 pod názvom *Odchádzam* v preklade Jarmily Pospěchovej) a v románe Michela Houellebecqa *Plateforme* (Platforma, 2001). Tak napríklad cez konštatovanie krízy kreativity v umení skúma nielen hranice súčasného umenia, ale aj budúcnosť „umenia románu“ a tiež jeho publika. U Echenoza si

všíma postupy hry, pomocou ktorých, ako kedysi Rabelais, udržiava čitateľa v permanentnej neistote o intencii svojho textu, a práve vzbudzovaním čitateľovej zvedavosti inovuje románové postupy; u Houellebecqua si zase všíma jeho postupy banalizácie, stereotypizácie, ktoré, ako píše na s. 57, majú podobne provokujúci účel (i účinok) ako to, čo v umení takmer pred sto rokmi urobil Marcel Duchamp svojimi ready-made.

U inej dvojice autorov, v textoch Colette Gouedj a Ahmada Kouroumu cez prítomný motív/metaforu smrti dieťaťa, resp. jeho nevyhnutnosti žiť život dospelého zase veľmi pekne ukazuje, ako každý z týchto autorov, jeden cez intímu, druhý cez kolektívnu skúsenosť, apelujú na zachovanie „ušľachtilosti“ v prevrátenom svete a prenese i v prevrátenej literatúre.

Z. Malinovská skúma aj hranice možnosti románového jazyka na dvoch protichodných koncepciách: v románe afrického autora Ahmada Kouroumu *Allah n'est pas obligé* (Allah nemusí, 2000) ukazuje, ako si zo spojenia svojho rodného jazyka malinké z Pobrežia slonoviny a naučenej francúzštiny, teda „jazyka kolonizátora“, vytvoril vlastnú, zámerne naivnú a nespisovnú románovú reč, a naopak u francúzskeho spisovateľa Richarda Milleta v jeho románoch *La gloire des Pythre* (Sláva rodu Pythrovcov, 1995) a *Lauve le pur* (Čistý Lauve, 2000) si všíma hranice možností vysoko literárnej, priam akademicky čistej románovej reči.

Populárnym fenoménom „polaru“ – francúzskeho detektívneho románu – sa zaoberá v kapitole „Zločin ako hýbateľ rozprávania“, kde skúma špecifické využitie kriminálneho prvku zasadeného do konkrétneho sociopolitického kontextu i zmeny v zaužívanom jazyku detektívky, ktoré posúvajú hranice chápania tohto žánru a prispievajú k oživeniu aj iných podôb románu, a to opäť u dvoch autorov, Didiera Daeninckxa v románoch *Un Château en Bohême* (Zámok v Čechách, 1994) a *Raconteur d'histoire* (Rozprávač histórie, 2003) so silným sociopolitickým akcentom a v odlišnej podobe cez využitie kriminálneho prvku v psychologickom románe u Lydie

Salvayre a v jej románoch *La Compagnie des Spectres* (Spoločnosť prízrakov, 1997) a *La Puissance des Mouches* (Sila múch, 1995).

Syntetickejší pohľad na tematiku súčasného románu priniesla autorka v druhej časti knihy. Najdôležitejšiu opozíciu tu tvoria na jednom póle tradícia románu introspekcie, „écriture de soi“, hľadania seba, a jeho najnovšej podoby tzv. „autofikcie“, napr. v tvorbe Christine Angot, a na druhom póle román, ktorý sa usiluje o univerzálnosť, humánnosť, v nadväznosti na tradície francúzskeho 19. storočia, hoci tento žáner hraničí s dokumentom (a experimentom) a prejavuje sa v takých extrémnych podobách, akými sú „sociologické“ romány Michela Houellebecqa (*Platforma, Možnosti ostrova*), ktoré autorka analyzuje podrobne a veľmi presvedčivo v kapitole nazvanej „Pohľad entomológa“, pretože Houellebecq, podobne ako pozitivistu v 19. storočí, sa na svet a najmä na človeka díva ako na hmyz pod mikroskopom...

Je sympatické, že autorka si za metodologické východisko ku knihe, určenej primárne francúzskemu čitateľovi, zvolila popri reprezentatívnych francúzskych a západných teoretikoch či kritikoch súčasného románu (Dominique Viart, Bruno Vercier, Jean-Philippe Domecq, Pierre Jourde, Pierre Brunel, Umberto Eco, Milan Kundera, a i.) práve optiku „hodnoty literárneho diela“, teda axiologický prístup vo francúzskom literárno-vednom prostredí nevelmi rozšírený, v ktorom, ako uvádza v úvodnej kapitole „Otázka umenia“, vychádza predovšetkým z teoretických postulátov svojho kolegu, literárneho teoretika a spisovateľa Stanislava Rakúsa.

Vďaka tomuto zjednocujúcemu pohľadu sa Zuzane Malinovskej darí nielen čitateľa previesť cez les súčasného francúzsky písaného románu, no navyše presvedčivo ukázať, kde sú jeho hodnotové orientácie. Zdá sa teda, že nateraz sa ešte nemusíme obávať „Literatúry v ohrození“ (T. Todorov, 2007) „Literatúry bez žalúdka“ (P. Jourde, 2002), „Smrti francúzskej kultúry“ (A. Compagnon, 2008), či „Mŕtvoly, čo sa ešte hýbe“ (P. Bottura-O. Rohe, 2002), ako znejú názvy kníh a štúdií francúzskych kritikov a teoretikov volajúcich na poplach

pred zánikom literárnej kultúry, ale že rozporuplnosť francúzskych románových tendencií posledných rokov v sebe napriek všetkému nesie kvalitatívne silný náboj. Autorka na jednom mieste píše, že „*niet iného románu*

ako súčasného“. Pri čítaní knihy *Puissances du romanesque* nadobúdame presvedčenie, že je to žáner nielen výsostne francúzsky a súčasný, no navyše ešte vždy veľmi životaschopný.

Jana Truhlářová

Jaroslav Stahl (Ed.): *Translatologické reflexie 2010*.

Bratislava: IRIS, Vydavateľstvo a tlač, s.r.o., 2010. 81 strán. ISBN 978-80-89238-42-2

Autori príspevkov v zborníku *Translatologické reflexie 2010* sú predovšetkým odborníkmi v oblasti germanistiky, ktorí sa venujú výchove budúcich prekladateľov a tlmočníkov. Jeho nosnou témou je didaktika prekladu a tlmočenia. Každý z autorov sa venuje vlastnej oblasti výskumu, ktorej výsledky dokumentuje množstvo tabuliek a konkrétnych príkladov z praxe.

H. Antalová a J. Stahl sa v úvodnom a potom záverečnom príspevku zamýšľajú nad možnosťami využitia retrospektívnych tlmočnických protokolov a ich významom pre rozvoj praktických kompetencií budúcich tlmočníkov. Ako praktický prínos RTP Stahl uvádza „rozšírené didaktické možnosti a vyššiu motiváciu študujúcich“ (s. 81).

T. Nováková a E. Ehrgangová sa venujú didaktike tlmočenia, charakterizujú jeho jednotlivé typy a problémy. V súvislosti s odbornou prípravou študentov tlmočníctva zdôrazňujú najmä používanie takých materiálov, ktoré by „čo možno najviac nasimulovali reálnu situáciu v praxi“ (s.17).

Autor ďalšieho príspevku T. Sovinec predstavuje zaujímavé výsledky z výskumu pomocou dotazníka, ktorý vyplňali študenti posledného ročníka tlmočníctva a prekladateľstva a zároveň profesionálni tlmočníci. Otázky v dotazníku sa týkali troch okruhov: psychologického profilu tlmočníka, pracovného trhu a psycholingvistiky.

Didaktikou prekladu sa zaoberá J. Rakšá-

nyiová. Proces vzniku translátu a hodnotenie jeho kvality prirovnáva k hodnoteniu kvality („technickej úrovne“ s. 23) výrobku v jednotlivých fázach jeho vzniku. Racionálnosť prekladateľa pritom hodnotí vyššie ako spontánnosť. Priložená prehľadná tabuľka dovoľuje (orientačne) zhodnotiť kvalitu preloženého textu.

Šušotáži, obchádzanému typu simultánneho tlmočenia, sa venuje J. Stahl. Opisuje jej rôzne typy a oboznamuje čitateľa s úskaliami, ktoré ju sprevádzajú. V závere pracuje s výsledkami ankety, na ktorej sa zúčastnili profesionálni tlmočníci a formuluje praktické odporúčania, ako prekonať problémy.

Recenzovanému zborníku možno azda vytknúť výskyt preklepov, chýbajúci údaj o ocenení EKKT v príspevku Novákovskej a Ehrgangovej a duplicitné údaje v tabuľkách v Sovincovom príspevku. V tiráži sa síce uvádza, že publikácia neprešla jazykovou úpravou, tieto „drobnosti“ však niekedy pôsobia rušivo.

Autormi publikácie sú germanisti (prevaha nemeckého jazyka), ale aplikovateľnosť ich poznatkov nie je jazykovo obmedzená. Treba oceniť aj snahu pracovať na skvalitňovaní prípravy študentov OPT a zvyšovať ich uplatnenie na pracovnom trhu. Zborník má čo ponúknuť (okrem odborníkov) i študentom prekladateľstva a tlmočníctva, ako aj laikom, pre ktorých sa môže stať zaujímavým exkurzom do procesu vzniku toho, čo poznajú iba ako výsledný produkt translačných činností.

Alexandra Debnárová